

Prof. dr hab. Andrzej Powałowski
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Gdański

Gdańsk, dnia 12 stycznia 2023 r.

Recenzja
rozprawy doktorskiej p.t.

„Wpływ programów *compliance* na działalność przedsiębiorstwa – aspekty prawne” autorstwa mgr. Pauliny Trzaskowskiej-Machalskiej

I. Ocena koncepcji, struktury i metodologii rozprawy

Przedłożona do recenzji rozprawa poświęcona została problematyce prawnej związanej z wpływem programów *compliance* na działalność przedsiębiorców. Wypada w pełni zgodzić się z Autorką, że programy te należy modyfikować i wdrażać permanentnie, kształtując zarazem odpowiednią „kulturę *compliance*” uwzględniającą przestrzeganie nie tylko przepisów prawa ale także dostrzeganie i respektowanie wartości i zasad etyki.

W ślad za tym Doktorantka określa cel swojej rozprawy, jakim jest wskazanie sposobów wpływu programów *compliance* na funkcjonowanie przedsiębiorców prowadzących przedsiębiorstwa oraz jak programy te wpływają na zarządzanie przedsiębiorstwami. Doktorantka stawia przy tym tezę, że wpływ ten jest znaczący i stwierdza przy tym, że sprzyjać temu mogą odpowiednie regulacje prawne dotyczące przedsiębiorców. Dochodzi w konsekwencji do konstatacji, że w wyniku stosowania programów *compliance* następuje

minimalizacja ryzyka naruszeń reguł prawnych i pozaprawnych związanych z zarządzaniem przedsiębiorstwami.

Swoje założenia, twierdzenia oraz konstatacje Autorka dysertacji odpowiednio rozwija i precyzuje, a następnie wspiera odpowiednimi argumentami i w konsekwencji wykazuje ich prawdziwość. Można zasadnie przyjąć, że w ten sposób cel recenzowanej pracy został wytyczony i uzasadniony prawidłowo, a w rezultacie zrealizowany. Co nadto niezwykle istotne, Doktorantka jednoznacznie i konkretnie wskazała na to w jaki sposób programy *compliance* wpływają na proces zarządzania przedsiębiorstwem oraz jakie czynniki wpływ ten warunkują.

Zaznaczam jednoznacznie, że ze wszystkimi twierdzeniami i tezami sformułowanymi przez Autorkę rozprawy w pełni się zgadzam. Wszystkie one bowiem należy uznać za takie, która przedstawiają określone wartości badawcze i mogą być potraktowane jako punkt wyjścia dla rozważań naukowych. Każde twierdzenie i każda sformułowana w pracy teza została właściwie sformułowana oraz jest w pełni jasna i zrozumiała.

Wyrażam przekonanie, biorąc pod uwagę treść wszystkich rozdziałów pracy, że Autorka postrzega właściwie problem wprowadzania i stosowania programów *compliance*. Odpowiednio, przy zachowaniu właściwych proporcji scharakteryzowane zostały problemy związane z definicją *compliance*, wdrażaniem i stosowaniem programów *compliance* oraz podstawami prawnymi tych procesów. Zagadnienia te rozpatrywane są przez Autorkę w różnych częściach dysertacji i większość rozważań zawartych w pracy jest im poświęcona. Poszczególne problemy podniesione w pracy, twierdzenia i tezy Autorka wspiera odpowiednimi argumentami i wysnuwa właściwe wnioski. Stwierdzam zatem, w związku z tym, że tytuł dysertacji odpowiada treści owych problemów, twierdzeń i tez. Przyczynia się to do zasadniczo odpowiedniego układu i kompozycji poszczególnych części dysertacji doktorskiej.

Ponadto także, co wyraźnie dostrzegam, treść recenzowanej pracy i wszystkich jej części stanowi odpowiednie podłoże merytoryczne dla prezentacji i analizy problemu wprowadzania i stosowania programów *compliance*.

Treść pracy pozwala na wykazanie zasadności zarysowanego we Wstępie do rozprawy celu badawczego oraz uznanie, że cel ten został w pełni osiągnięty. W tym kontekście wybór tematu pracy wydaje się jak najbardziej właściwy, a przyjęta przez Autorkę koncepcja odnosząca się do kierunku i sposobu prowadzenia badań jest w pełni prawidłowa.

W pełni akceptuję także uzasadnienie wyboru tematyki dysertacji. W literaturze brak jest opracowania całościowo omawiającego zagadnienia programów *compliance* w kontekście zarządzania przedsiębiorstwem w aspekcie prawnym, a zatem recenzowana praca lukę tę odpowiednio wypełnia.

Z całą pewnością, odniesienie się do wskazanego zagadnienia w perspektywie rozwiązań normatywnych i instytucji prawnych, a także procedur jest zadaniem zarówno użytecznym, jak i nowatorskim, podjętym nie tylko w celu zaspokojenia własnych ambicji badawczych Doktorantki. W pełni podzielam zdanie Autorki rozprawy, że niezwykle istotne jest obecnie postrzeganie programów *compliance* jako takich, które mają znaczenie nie tylko represyjne, ale i prewencyjne, na co wpływ ma niewątpliwie ukształtowana (i kształtowana ciągle) kultura *compliance*.

Wszelkie pojawiające się w doktrynie i orzecznictwie kontrowersje związane w szczególności z analizą obowiązującego prawa, konstrukcji i wykorzystania programów *compliance* Autorka, w sposób udany i trafny, nie tylko prezentuje, ale stara się je odpowiednio, przy użyciu właściwej argumentacji rozstrzygać, zestawiać ze sobą, wyjaśniać lub godzić.

Struktura rozprawy jest zasadniczo poprawna, jako że uwzględnione zostały i niekiedy odpowiednio uszeregowane podstawowe kwestie składające się na problematykę konstrukcji i wykorzystywania programów *compliance*. Nie jest ona nadmiernie rozbudowana, choć wielowątkowa. Rozprawa składa się z czterech rozdziałów odnoszących się do następujących kwestii: pojęcia *compliance*, wdrażania *compliance* w przedsiębiorstwie, podstaw prawnych programów *compliance* w przedsiębiorstwach, znaczenia programów *compliance* dla przedsiębiorców oraz regulacjom prawnym związanym z *compliance*.

Powyższe uwagi i informacje przesądzają, co wyraźnie podkreślam, o ocenie recenzowanej dysertacji. Wskazać trzeba, że dysertacja jest dziełem, w ramach którego podniesione zostały istotne, zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia, problemy związane z konstruowaniem, wdrażaniem, stosowaniem programów *compliance*, a także z ich podstawami prawnymi, znaczeniem i efektami stosowania.

Dzieło to wykazuje się nowatorskim charakterem z uwagi na treść, zakres i przedmiot rozważań, jego Autorka postrzega podnoszone kwestie w kontekście doktryny i dogmatyki prawa, międzynarodowych oraz unijnych zasad i rozwiązań normatywnych, a także krajowych aktów prawnych. Charakterystyczna dla poszczególnych fragmentów dysertacji jest wielowątkowość wywodu, dbałość o „wyczerpanie” tematów podnoszonych w pracy, prawidłowe postrzeganie istoty problemów, prezentacja argumentów i wyciąganie odpowiednich wniosków.

Praca oparta została na wielu tekstach źródłowych. Odpowiednie wykazy (Spis literatury, Spis aktów prawnych, Wykaz stron internetowych) obejmują 30 stron tekstu. Warto także zauważyć, że Autorka recenzowanej monografii umiejętnie przytoczyła, zacytowała i skomentowała poglądy doktryny. Własne

stanowisko wsparła argumentami zawartymi w sporym zestawie literatury, w tym zagranicznej. Wykaz pozycji bibliograficznych obejmuje 230 pozycji. W pracy nie zabrakło szerokiej argumentacji i trafnych wywodów opartych na literaturze przedmiotu. Niewątpliwie argumentacja Autorki została wzbogacona także poprzez właściwą analizę aktów normatywnych. Autorka formuje obszerny wykaz aktów prawnych i innych źródeł prawa obejmujący akty prawa krajowego, prawa unijnego i międzynarodowego.

Pozytywnie oceniam efekt pracy Autorki w zakresie wytyczenia przez Nią zakresu, a zarazem obszaru badań i skupienie uwagi na wielu kontekstach wdrażania i realizacji programów *compliance*. Autorka dysertacji uwzględnia w rozprawie badaną problematykę w jej złożoności merytorycznej, co oczywiście wpływa bardzo pozytywnie na wartość rozprawy.

Pozytywnie również oceniam wykorzystane przez Autorkę metody badawcze, w tym w szczególności metodę analizy dogmatycznej oraz metodę porównawczą, empiryczną i historyczną. Stwierdzam, że Autorka dysponuje odpowiednią wiedzą odnośnie zastosowanych metod i - co wypada zauważyć - metody te w rzeczywistości stosuje, co pozwala jej na pełne przedstawienie badanych zagadnień w kontekście poglądów doktryny i judykatury oraz obserwacji zdarzeń i procesów rzeczywistych.

II. Uwagi szczegółowe odnoszące się do zawartości merytorycznej pracy

Jednoznacznie stwierdzam na wstępie, iż w moim przekonaniu rozprawa spełnia wymogi poprawności merytorycznej. Jest pracą czyniącą zadość nie tylko standardom naukowym w zakresie wywodu teoretycznego oraz różnego rodzaju analiz, z tym, że standardy te przerasta. Praca jako całość i zawarte w niej wywody świadczą o wiedzy Doktorantki w przedmiocie wdrażania, stosowania, treści i podstaw programów *compliance*. Autorka dotyka w swej pracy skomplikowanej materii, a to z racji zróżnicowanych,

charakteryzowanych w pracy reżimów prawnych, tj.: prawa administracyjnego, finansowego, konkurencji, handlowego i gospodarczego. Ich konfrontacja prowadząca do twórczych porównań i wyciągania odpowiednich wniosków pozwoliła Autorce na wykazanie się erudycją i biegłością w zakresie odpowiedniego wyводу prawniczego.

Przywilejem, a jak sądzę także obowiązkiem recenzenta pracy doktorskiej jest znalezienie i wskazanie nie tylko walorów takiej pracy, ale również jej mankamentów. Dostrzegam takie w dysertacji przedłożonej przez Doktorantkę. W efekcie, pozwalam sobie zauważyć, że w moim przekonaniu:

- w rozdziałach brak uwag wprowadzających do tych rozdziałów. Mogłyby one stanowić podstawę prezentacji zakresów przedmiotowych poszczególnych rozdziałów oraz formułowania hipotez. Wprowadzenia (ale także uwagi końcowe) sprawiają, że dany rozdział może być postrzegany jako integralna część określonej całości, a zarazem odnosząca się do wyodrębnionego merytorycznie zagadnienia (zagadnień);

- Autorka zbyt często posługuje się określeniem „ryzyko naruszeń” bez podjęcia próby wskazania na punkt odniesienia tych „naruszeń”. Zapewne chodzi o naruszanie przepisów prawa, ale także etyki, reguł deontologicznych lub innych, ale wydaje się celowe znajdowanie obszaru „naruszeń”, ponieważ bez tego przedmiotowe określenie nie znajduje uzasadnienie ze względu na swą nadmierną ogólność;

- niepoprawnie Autorka dysertacji używa (tzn. w sposób zamienny) określeń: „przedsiębiorca” i „przedsiębiorstwo”, wszak to pierwsze odnosi się zawsze do podmiotu działalności gospodarczej (wyjątkiem jest nazwa własna: przedsiębiorstwo państwowe), drugie, stosownie do treści art. 55¹ Kodeksu cywilnego jest zorganizowanym kompleksem składników majątkowych. W opracowaniu mającym charakter m.in. analizy prawnej i omawiającym aspekty prawne *compliance* pojęcia te należy rozróżniać. Należy to czynić niezależnie

od nazewnictwa stosowanego na gruncie innych nauk i opracowań, np. z zakresu zarządzania i organizacji;

- we Wstępie do dysertacji Autorka pominęła specyfikację tez swojej pracy, a stawia jedynie „pytania pomocnicze” (s. 10). Tezy zostały sformułowane (choć nienazwane tezami), ale dopiero w poszczególnych rozdziałach oraz w Zakończeniu (s. 240 *in principio*). W tym ostatnim przypadku, wbrew określeniu: teza chodzi raczej o wniosek.

Zaznaczam przy tym jednoznacznie, że każdy autor, także Autorka recenzowanej dysertacji, jest ze wszech miar upoważniona do prezentowania treści swojej pracy w konfiguracji i zawartości uznanej przez Nią za prawidłową. Zgłoszone przeze mnie uwagi nie zmieniają mojej pozytywnej oceny recenzowanej pracy.

III. Uwagi odnoszące się do kwestii formalnych

Z punktu widzenia poprawności formalnej recenzowana dysertacja w pełni, całkowicie odpowiada standardom odnoszonym do prac doktorskich.

Odnosnie jej walorów, należy dostrzec, że zawiera ona dużo przypisów, także i takich, które mają charakter merytoryczny. Ich wprowadzenie do dysertacji wymagało od Autorki zapoznania się z wieloma źródłami i przeanalizowania ich pod kątem możliwości wykorzystania w pracy doktorskiej.

Obszerna jest bibliografia dysertacji, ma ona właściwą konstrukcję, zawiera prawidłowe elementy, odpowiednio uszeregowane. Jak już wcześniej wskazałem bogaty jest wykaz wykorzystanej w pracy literatury, w tym zagranicznej. Obszerny jest także wykaz aktów normatywnych, który został właściwie przez Autorkę pogrupowany.

Praca napisana została dobrym językiem, jest zgodna ze wszelkimi regułami stylistyki i gramatyki.

Z formalnego tylko punktu widzenia praca nie jest jednak wolna od pewnych, nielicznych zresztą mankamentów. Stwierdzam mianowicie, że:

- Zakończenie pracy charakteryzuje brak systematyczności w formułowaniu i umieszczaniu w nim wniosków. Wydaje się przeto, że Zakończenie jest chaotyczne, choć merytorycznie poprawne;
- na s. 13 Autorka pisze o ostatniej części pracy jako podsumowaniu, tymczasem nazwą tej części jest Zakończenie;
- zupełnie niepotrzebnie Autorka formułuje swoje wypowiedzi w punktach, a ma to charakter wyłącznie sprawozdawczy. W tych przypadkach (tylko przykładowo: ss. 47, 84, 92, 93, 95, 159, 161) lepszy byłby komentarz lub charakterystyka własna danego zagadnienia nie zaś proste wyliczenie określonych kwestii.

IV. Wniosek końcowy

Stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska autorstwa Pauliny Trzaskowskiej-Machalskiej p.t. „Wpływ programów *compliance* na działalność przedsiębiorstwa – aspekty prawne” spełnia wszelkie wymogi stawiane pracom doktorskim określone w art.13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, t. j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1668, ze zm. w zw. z art. 176 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. poz. 1669 ze zm. jest bowiem oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, a jej Autorka wykazała się wiedzą teoretyczną w zakresie prawa oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wobec powyższego wnoszę o podjęcie dalszych czynności w przewodzie doktorskim Pani Magister Pauliny Trzaskowskiej-Machalskiej.

